<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા

વિરુદ્ધ

બોની ફોઈ લો કોલેજ અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નંબર ૯૬૯/૨૦૨૩)

ફેબ્રુઆરી ૧૦,૨૦૨૩

[સંજય કિશન કૌલ, સંજીવ ખન્ના, અભય એસ ઓકા, વિક્રમ નાથ અને જે.કે. મહેશ્વરી, ન્યાયમૂર્તિઓ]

એડવોકેટ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧–કલમ ૪૯,૨૪ (૩) (ડી)–બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા (તાલીમ) નિયમો, ૧૯૯૫–૧૯૯૫ના નિયમોની દ્રષ્ટિએ પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ; પૂર્વ–નોંધણી/નોંધણી પછીની પરીક્ષા, જો બાર કાઉન્સિલ

ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા માન્ય રીતે સૂચવી શકાય તો–યોજવામાં આવે છેઃબાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા તેના દ્વારા નિર્ધારિત પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ અભ્યાસક્રમ અથવા પરીક્ષા હાથ ધરવા માટે તેના અધિકારક્ષેત્રથી વંચિત નથી– કલમ ૨૪ (૩) (ડી) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૪૯ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને આપવામાં આવેલી વ્યાપક સત્તાઓ ૧૯૬૧ના અધિનિયમ હેઠળ આવા ધોરણો અને નિયમો પૂરા પાડવા માટે તેની પાસે પૂરતી સત્તાઓ છે– આમ, વી. સુદિર વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા દ્વારા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓ પર મૂકવામાં આવેલા ચુકાદાને ટકાવી શકાતો નથી અને ઉપરોક્ત કેસ કાયદાની યોગ્ય સ્થિતિને નિર્ધારિત કરતો નથી–ઉલ્લેખિત પ્રશ્નોના જવાબ.

કાનૂની વ્યવસાયઃ

બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની ભૂમિકા–ચર્ચા.

કાનૂની વ્યવસાયના ધોરણો–અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા યોજવાના વિવિધ પાસાઓ, ન્યાયમિત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા સૂચનો–ચર્ચા કરવામાં આવી.

અપીલ અને અરજીઓનો નિકાલ કરતા કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો કેઃ

૧.૧ વકીલ અધિનીયમ, ૧૯૬૧ ઘડવાનો સંસદનો ઉદ્દેશ કાનૂની વ્યાવસાયિકોને લગતા કાયદાને મજબૂત કરવાનો હતો.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની અગ્રણી ભૂમિકા, સર્વોચ્ચ સંસ્થા, ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા માટે નિર્ધારિત કાર્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. પેટા કલમ (૧) ની કલમ (એચ), કાયદાકીય શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવા અને ભારતની યુનિવર્સિટીઓ અને રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ સાથે પરામર્શ કરીને આવા શિક્ષણના ધોરણો નક્કી કરવાની જોગવાઈ કરે છે.પેટા–કલમ (એમ) શેષ કલમની પ્રકૃતિમાં છે, જે ઉપરોક્ત કાર્યો કરવા માટે જરૂરી અન્ય તમામ બાબતો કરવા માટે સૌથી વિશાળ વિસ્તાર ધરાવે છે.આ જોગવાઈઓ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને કાયદાકીય શિક્ષણનું પ્રત્યક્ષ રીતે નિયંત્રણ સોંપતી નથી, કારણ કે મુખ્યત્વે કાયદાકીય શિક્ષણ વિશ્વવિધ્યાલયોના પ્રાંતમાં હોય છે.તેમ છતાં, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા, વકીલોની સર્વોચ્ચ વ્યાવસાયિક સંસ્થા હોવાથી, કાનૂની વ્યવસાયના ધોરણો અને તે વ્યવસાયમાં પ્રવેશ મેળવવા માંગતા લોકોના સાધનો સાથે સંબંધિત છે.ન તો આ જોગવાઈઓ, ન તો કાનૂની શિક્ષણ પ્રદાન કરવા માટે યુનિવર્સિટીઓની ભૂમિકા, કોઈ પણ રીતે, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા યોજવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, કારણ કે કાઉન્સિલ સીધા જ એવા વ્યક્તિઓના ધોરણ સાથે સંબંધિત છે જેઓ વ્યવસાય તરીકે કાયદાની પ્રેક્ટિસ કરવા માટે લાઇસન્સ મેળવવા માંગે

છે.ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ એવી વ્યક્તિઓ કોણ છે જેમને રાજ્યના રોલ પર વકીલો તરીકે સૂચવવામાં આવી શકે છે તે સૂચવે છે.કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૧) એવી શરતો પૂરી પાડે છે કે જેને પૂર્ણ કરતી વ્યક્તિ રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે દાખલ થવા માટે લાયક ગણાશે.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૩) ની શરૂઆત "પેટા–કલમ (૧) માં કંઈપણ હોવા છતાં" કહીને બિન–અસ્થાયી કલમ ક્વા પેટા–કલમ (૧) થી થાય છે.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૩) ની કલમ (ડી) આ વતી બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ નિયમ હેઠળ વકીલ તરીકે નોંધણી કરવાના હકનો ઉલ્લેખ કરે છે.આ અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૩) ની કલમ (ડી) હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાએ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા શરૂ કરવાની માંગ કરી હતી, જે માન્યતા પ્રાપ્ત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના સમાન રીતે લાગુ થશે, જેમાંથી કોઈ વ્યક્તિ બારમાં નોંધણી કરાવતા પહેલા કાયદો પૂર્ણ કરશે. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના આ પ્રયાસ પર વી. સુદિર કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદામાં પ્રહાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે પડકાર સફળ થયો હતો.વી. સુદિરના ચુકાદાને કાળજીપૂર્વક જોવો પડશે કારણ કે બંધારણીય બેંચના સંદર્ભ આદેશમાં, આ અદાલતને સંદર્ભિત પ્રથમ બે પ્રશ્નો ખરેખર આ ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવે છે એટલે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તા ૧૯૯૫ ના નિયમોની દ્રષ્ટિએ પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ પૂરી પાડવાની છે અને શું ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ બાર

કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા સૂચવી શકાય છે. ૧૯૯૫ ના નિયમોની દ્રષ્ટિએ, તાલીમાર્થી વકીલો તેમની કામચલાઉ નોંધણી પછી, સ્થગનની માંગ કરવા અને તેમના માર્ગદર્શકોની સૂચના પર ઉલ્લેખ કરવા માટે અદાલતમાં હાજર રહેવાનો હકદાર છે.સંદર્ભ માટે તૈયાર કરવામાં આવેલ ત્રીજો પ્રશ્ન, જો પ્રથમ બે પ્રશ્નોના જવાબ નકારાત્મક હોય તો નોંધણી પછીની પરીક્ષા આપવા માટે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એએએચ) નો સંદર્ભ આપે છે.[પારસ ૨૦–૨૨,૨૬] [૩૬૦–**D**–**H**; ૩૬૧–**A**–**B**; ૩૬૨–**B**–**C**]

૧.૨ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ અને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓને તેમની સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં વાંચવી પડશે.સત્તાઓ સમાન સામગ્રી નથી.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે ઘણી મોટી શક્તિ અને સત્તા છે.આ અદાલત વી. સુદિરના એ તર્ક સાથે સહમત થવામાં અસમર્થ છે કે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની તાલીમ પૂરી પાડવાની અથવા પરીક્ષા યોજવાની સત્તા ૧૯૭૩ના સુધારા દ્વારા છીનવી લેવામાં આવી હતી, જો તે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે હોય તો તે હકીકતમાં આવી સત્તાઓને છીનવી લેવા સમાન છે.કાયદાકીય ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ હતો એટલે કે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલને આવી સત્તાઓ ન આપવી.જો કે, તે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાની સ્થિતિને અસર કરી શક્યું ન હતું અને સ્વાભાવિક રીતે આવી સત્તા અસ્તિત્વમાં હતી.જો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે આવી સત્તા ક્યારેય ન હોત, તો તેને સૂચિતાર્થ

દ્વારા વાંચી શકાતી ન હતી.પરંતુ, જો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે પૂરતી સત્તાઓ હોય, તો ૧૯૭૩નો સુધારો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની તે સત્તાઓને છીનવી લેશે નહીં કારણ કે ઉપરોક્ત સુધારો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓના પાસા સાથે વ્યવહાર કરતો ન હતો.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના કાર્યો, કલમ ૭ હેઠળ નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ, અન્ય બાબતોની સાથે સાથે કલમ ૭ ની પેટા–કલમ (૧) ની કલમ (જી) હેઠળ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ પર સામાન્ય દેખરેખ અને નિયંત્રણની કવાયત સૂચવે છે.વધુમાં, પેટા–કલમ (૧) હેઠળ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે ઉપરોક્ત અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ અને કલમ (એમ) હેઠળ તેને આપવામાં આવેલા અન્ય તમામ કાર્યો કરવાની સત્તા છે, જે ઉપરોક્ત કાર્યો કરવા માટે જરૂરી અન્ય તમામ બાબતો કરે છે.આમ, વિધાનસભા દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓ વ્યાપક અને વિસ્તૃત છે.આમ, જ્યારે કલમ ૨૪ (૧) હેઠળ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે નિયમો નક્કી કરવાની વૈધાનિક સત્તા હોય છે, જેને આધીન વ્યક્તિને રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે દાખલ થવા માટે લાયક ગણી શકાય, ત્યારે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ નોંધણી પૂર્વેનો તાલીમ અભ્યાસક્રમ અથવા પરીક્ષા હાથ ધરવાના તેના અધિકારક્ષેત્રથી વંચિત નથી.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.), જે નિયમો બનાવવા માટે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સામાન્ય સત્તાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, ખાસ કરીને નિર્ધારિત કરે છે કે વકીલ તરીકે

નોંધણી માટે હકદાર વ્યક્તિનો વર્ગ અથવા વર્ગ, તે એક પાસું છે જેના માટે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને તમામ સત્તાઓ આપવામાં આવી છે.આમ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા વકીલોની નોંધણી માટે પરીક્ષાની જોગવાઈ પર ભાગ્યે જ શંકા કરી શકાય છે.[પેરેગ્રાફ ૨૯–૩૨] [૩૬૩–**C**–**H**; ૩૬૪–**A**–**E**]

૧.૩ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને કલમ ૪૯ હેઠળ વ્યાપક સત્તાઓ આપતી વખતે વિધાનસભાનો ઉદ્દેશ, જે તેને કલમ ૨૪ (૩) (ડી) સાથે વાંચીને નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે, જે તેને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના નિયમો હેઠળ વકીલ તરીકે નોંધણી માટે પાત્રતા માટેના ધોરણો સૂચવવાની સત્તા આપે છે, તે નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે આ ધારા હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે આવા ધોરણો અને નિયમો પ્રદાન કરવા માટે પૂરતી સત્તાઓ છે.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓ પર વી. સુદિરમાં આ અદાલતના ચુકાદા દ્વારા મૂકવામાં આવેલા ચુકાદાને મંજુર રાખી શકાતો નથી અને એવું માની શકાતું નથી કે વી. સુદિર કાયદાની યોગ્ય સ્થિતિ દર્શાવે છે.તે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પર છોડવું પડશે કે અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા કયા તબક્કે યોજવી જોઈએ–પૂર્વ અથવા પોસ્ટ.[પેરેગ્રાફ ૩૩–૩૬] [૩૬૪–**E**–**H**; ૩૬૫–**A**]

વી. સુદિર વિ. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા (૧૯૯૯) ૩ એસસીસી ૧૭૬: [૧૯૯૯] ૧ એસ. સી. આર. ૧૦૪૮– માં ઠરાવવામા આવ્યુ છે કે કાયદાની સાતી સ્થિતી નથી.

૨. જે વિદ્યાર્થીઓએ કાયદાના અંતિમ વર્ષના અભ્યાસક્રમના અંતિમ સત્રને આગળ વધારવા માટે તમામ પરીક્ષાઓ પાસ કરી છે, તેનો પુરાવો રજૂ કરીને, તેમને અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે.અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાનું પરિણામ યુનિવર્સિટી/કોલેજના અભ્યાસ દરમિયાન જરૂરી તમામ ઘટકો પાસ કરનાર વ્યક્તિને આધિન રહેશે.આ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાના પરિણામો ચોક્કસ સમયગાળા માટે માન્ય રહેવાને આધિન રહેશે.[પેરેગ્રાફ ૩૮] [૩૬૫–**E**–**F**]

૩. યોગ્ય નિયમો ઘડવામાં આવી શકે છે કે જે નોંધાયેલા વકીલ બિન–કાયદાકીય સંદર્ભમાં નોંધપાત્ર સમય માટે (જેમ કે પાંચ વર્ષ માટે) નોકરી કરે છે તેને નવી ભૂમિકા માનવામાં આવશે અને લાયકાત ફરીથી મેળવવા માટે, તે વ્યક્તિએ ફરી એકવાર અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવી પડશે.સક્રિય કાનૂની પ્રેક્ટિસ અને અસંબદ્ધ નોકરીની જરૂરિયાતો અલગ છે.જો કોઈ વ્યક્તિ પાસે કાયદાની ડિગ્રી અથવા નોંધણી હોય, તો તેનો અર્થ એ નથી કે જો કોઈ અસંબદ્ધ નોકરીમાં લાંબો વિરામ સમયગાળો હોય તો અદાલતને મદદ કરવાની

તેની ક્ષમતા તેની સાથે ચાલુ રહેશે.તેણે પોતાની કુશળતાને નવેસરથી નિખારવી પડશે અને તેનું પરીક્ષણ કરવું પડશે.આમ, જો નોંધપાત્ર વિરામ હોય, તો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા ધોરણો સ્પષ્ટ કરવા જોઈએ કે તે લાયકાત ફરીથી મેળવવા માટે, વ્યક્તિ ફરીથી પરીક્ષાને આધિન રહેશે અને ફરી એકવાર અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવી પડશે.[પેરેગ્રાફ ૪૨] [૩૬૬–**G–H**; ૩૬૭–**A–B**].

૪. વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા અન્ય બે સૂચનો કે કોઈપણ પૂર્વ–નોંધણી અથવા નોંધણી પછીની બાર પરીક્ષામાં કોઈપણ ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલા પરિણામની માન્યતા સમય દ્વારા મર્યાદિત હોવી જોઈએ, જે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા માટે વિચારણા કરવા માટે એક નીતિગત બાબત હશે, અને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દરેક રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ દ્વારા અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયાની એકરૂપતા અને નિષ્પક્ષતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૮ બી હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની તેની સત્તા નો ઉપયોગ કરી શકે છે.[પેરેગ્રાફ ૪૩] [૩૬૭–સી]

ભારતીય કાનૂની સહાય અને સલાહ પરિષદ અને અન્યો વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૯૫) ૧ એસ. સી. સી. ૭૩૨: [૧૯૯૫] ૧ એસ. સી. આર. ૩૦૪; ડૉ. હનિરાજ એલ. ચુલાની વિરુદ્ધ

બાર કાઉન્સિલ ઓફ મહારાષ્ટ્ર એન્ડ ગોવા (૧૯૯૬) ૩ એસ. સી. સી. ૩૪૨:[૧૯૯૬] ૧ પૂરક.એસસીઆર ૫૧; સતીશ કુમાર શર્મા વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ એચ. પી. (૨૦૦૧) ૨ એસસીસી ૩૬૫:[૨૦૦૧] ૧ એસસીઆર ૩૪; જમશેદ અન્સારી વિરુદ્ધ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ અને અન્યો (૨૦૧૬) ૧૦ એસસીસી ૫૫૪:[૨૦૧૬] ૪ એસસીઆર ૧૧૧; એન. કે. બાજપેયી વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય (૨૦૧૨) ૪ એસસીસી ૬૫૩:[૨૦૧૨] ૨ એસસીઆર ૪૩૩; ઓ. એન. મોહિન્દ્રૂ વિરુદ્ધ દિલ્હી બાર કાઉન્સિલ અને અન્યો (૧૯૬૮) ૨ એસસીઆર ૭૦૯; બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટ, દયાનંદ કોલેજ ઓફ લો અને અન્યો (૨૦૦૭) ૨ એસસીસી ૨૦૨:[૨૦૦૬] ૯ પૂરક.એસસીઆર ૭૫૬–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

<u>કેસ કાયદો સંદર્ભ</u>

[૧૯૯૯] ૧ એસ. સી. આર. ૧૦૪૮ એ કાયદો પેરા ૭ ને સાચો ઠેરવ્યો નથી.

[૧૯૯૫] ૧ એસ. સી. આર. ૩૦૪ નો સંદર્ભ પેરા ૧૨ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૯૬] ૧ પૂરક.એસ. સી. આર. ૫૧ એ પેરા ૧૩ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૦૦૧] ૧ એસ. સી. આર. ૩૪ એ પેરા ૧૩ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૦૧૬] ૪ એસ. સી. આર. ૧૧૧ નો સંદર્ભ પેરા ૧૩ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૨] ૨ એસ. સી. આર. ૪૩૩ નો સંદર્ભ પેરા ૧૩ માં આપવામાં આવ્યો છે.

(૧૯૬૮) ૨ એસ. સી. આર. ૭૦૯ નો સંદર્ભ પેરા ૨૦ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૦૬] ૯ પૂરક.એસ. સી. આર. ૭૫૬ નો સંદર્ભ પેરા ૨૦ માં આપવામાં આવ્યો છે.

દિવાની અપીલીય હકુમતઃ દિવાની અપીલ નંબર ૯૬૯/૨૦૨૩.

WP નંબર ૧૩૬૯૮/૨૦૦૭ માં જબલપુર ખાતે એમ. પી. મુખ્ય બેઠકની હાઈકોર્ટના ૧૭.૦૩.૨૦૦૮ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

ડબ્લ્યુ. પી. (C) સંખ્યા ૨૫/૨૦૨૧, T. C. (C) સંખ્યાઓ ૧૬,૧૨,૧૩,૩૬,૧૪,૧૫/૨૦૧૧, T. C. (C) સંખ્યાઓ ૭૫,૮૮/૨૦૧૨,

W. P. (C) સંખ્યા ૯૮૭/૨૦૧૩, T. P. (C) સંખ્યા ૬૯૨/૨૦૧૫, T. C. (C) સંખ્યા ૮/૨૦૧૨ અને T. C. (C) સંખ્યા ૧૭,૧૮/૨૦૧૧

કે. કે. વેણુગોપાલ, એટર્ની જનરલ (એમિકસ ક્યુરી), કે. વી. વિશ્વનાથન, વરીષ્ઠ એડ. (ન્યાયમિત્ર), અમર્ત્ય એ. શરણ, રાહુલ સાંગવાન, એમ. જી. અરવિંદ રાજ, શિવજ્ઞાનમ કાર્તિ કીન, સુશ્રી અખિલા નામ્બિયાર, સિદ્ધાર્થ શ્રીધર, વકીલો.

સુશ્રી ઐશ્વર્યા ભાટી, એએસજી, મનન કુમાર મિશ્રા, સેક્શન પ્રબાકરન, અપૂર્વા શર્મા, સિનિયર એડવોક્સ., એમ/એસ. નુલી અને નુલી માટે આનંદ સંજય એમ. નુલી, આગમ શર્મા, ધર્મ સિંહ, સૂરજ કૌશિક, એન. પાંડે, નંદા કુમાર કે. બી., વી. કે. બીજુ, સુશ્રી રિયા સચથે, ચેતન્યા સિંહ, અમલેન્દુ કુમાર અખિલેશ કુમાર ઝા, ડૉ. રણજીત ભારતી, સુશ્રી રુબીના જાવેદ, સુભાષ ચંદ્રન, એન. પી. રાકેશ પાનીકર, સુશ્રી કવિતા કે. ટી., કાર્તિક શેઠ, સિદ્ધાર્થ શેઠ, સુશ્રી શ્રીયા ગિલહોત્રા, મોહિત સોની એમ/એસ ચેમ્બર્સ ઓફ કાર્તિક શેઠ, એ. વેનાયગમ બાલન, અર્ધેન્ડમૌલી કુમાર પ્રસાદ, સુશ્રી તરુણા અર્ધેન્ડમૌલી પ્રસાદ, નિર્મલ કુમાર અંબસ્થ, શશિ શેખર કુમાર પ્રસાદ, વિશ્વજીત કુમાર મિશ્રા, અમૃતેશ રાજ, સુશ્રી અંજુલ દ્વિવેદી, સુશ્રી શ્રેયા શ્રીવાસ્તવ, આશિષ મદાન, સુશ્રી અનન્યા સાહુ, અમન સિંહ ભદોરિયા, સુશ્રી રાધિકા ગૌતમ, સાઈ ગિરધન, દુર્ગા દત્ત,

ગૌરવ ગૌતમ, સુશ્રી અમેય વિક્રમ થવી, પદ્મેશ મિશ્રા, રાઘવેન્દ્ર એસ. શ્રીવાસ્તવ, એ. કે. શર્મા, મુકેશ કુમાર મારોરિયા, બી. કે. સતીજા, ડૉ. વિનોદ કુમાર તિવારી, પ્રમોદ તિવારી, વિવેક તિવારી, સુશ્રી પ્રિયંકા દુબે, શૈલજા કાંત દુબે, ભુપેશ કુમાર પાંડે, જી. પ્રકાશ, એચ. ચંદ્ર શેખર, એમ. કે. મિશ્રા, હિતેશ કુમાર શર્મા, અખિલેશ્વર ઝા, સુશ્રી વિદ્યા પાંડે, સુશ્રી મધુમિતા મિશ્રા, મોહન પાંડે માટે સંજય સિંહ, સુશ્રી રાધિકા ગૌતમ, સત્યજીત એ દેસાઈ, સત્ય કામ શર્મા, સુશ્રી અનઘા એસ. દેસાઈ, ગજાનન એન. તીર્થકર.સિદ્ધાર્થ ગૌતમ, સુશ્રી દેબ દીપા મઝુમદાર, અભિનવ મુત્યાલવાર, સુશ્રી ચંદન રામમૂર્તિ, હર્ષદ વી. હમીદ, દિલીપ પૂલાક્કોટ, શ્રીમતી એશલી હર્ષદ, અજય બંસલ, ગૌરવ યાદવ, સુશ્રી વીણા બંસલ, વકીલો.હાજર પક્ષો માટે.

કોર્ટનો ચુકાદો **જસ્ટિસ સંજય કિશન કૌલે** આપ્યો હતો.

પરવાનગી મંજૂર.

<u>વકીલ અધિનીયમ</u>

૧. વકીલ અધિનીયમ ૧૯૬૧ (ત્યારબાદ તેને "કહેવાતા અધિનીયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) એ આઝાદી પછીના યુગમાં તે સમયની જરૂરિયાતો

અનુસાર ન્યાયિક વહીવટીતંત્રમાં પરિવર્તનની ઊંડી જરૂરિયાતનું પરિણામ હતું.કાયદા પંચને ન્યાયિક વહીવટીતંત્રના સુધારા પર અહેવાલ તૈયાર કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું હતું.આ દરમિયાન, અખિલ ભારતીય વકીલ સમિતિએ પણ ૧૯૫૩માં ભલામણો કરી હતી.આના પરિણામે આ કાયદો બન્યો હતો.

૨. ઉપરોક્ત કાયદાનું પ્રકરણ II રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા અને તેમના કાર્યો સાથે સંબંધિત છે.

૩. ઉપરોક્ત કાયદાનું પ્રકરણ IV વકીલોને પ્રેક્ટિસ કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે, જેઓ આવું કરવા માટે વ્યક્તિઓનો એકમાત્ર માન્યતા પ્રાપ્ત વર્ગ છે અને રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની સૂચિમાં તેમના નામ દાખલ કરે છે.

૪. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૭ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાના કાર્યો માટે જોગવાઈ કરે છે, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે શિસ્તની સત્તા, વકીલોના હિતોનું રક્ષણ કરવાની સુરક્ષા સત્તા તેમજ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ પર સામાન્ય દેખરેખ અને નિયંત્રણનો સમાવેશ થાય છે.વધુમાં, ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ નિયમો બનાવવા માટે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાની સામાન્ય સત્તાઓનો ઉલ્લેખ કરે છે.

<u>પ્રક્રિયાનો ઇતિહાસઃ</u>

૫. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા અને અહીંની પ્રતિવાદી કોલેજ, બોની ફોઈ લો કોલેજ વચ્ચેનો મૂળ વિવાદ, કાનૂની અભ્યાસ અભ્યાસક્રમ ચાલુ રાખવા માટે સંલગ્નતા માટે ઉક્ત કોલેજની અરજીને કારણે ઊભો થયો હતો.આ અદાલતે ૨૯.૦૬.૨૦૦૯ પર એક નિરીક્ષણ ટીમની નિમણૂક કરી હતી, જેણે પ્રતિવાદી કોલેજની મુલાકાત લીધી હતી અને કોલેજની માળખાગત સુવિધાઓ અને કામગીરીમાં ખામીઓ તરફ ધ્યાન દોરતો વ્યાપક અહેવાલ આપ્યો હતો.૨૪.૦૮.૨૦૦૯ પર, કોર્ટે પ્રતિવાદી કોલેજ દ્વારા અનુસરવાની કેટલીક શરતો મૂકી હતી, જેને કોલેજે પછીથી પૂર્ણ કરી હોવાનો દાવો કર્યો હતો.

૬. આ બાબત દરમિયાન, ભારતની વિવિધ કાયદાની કોલેજોમાં પ્રદાન કરવામાં આવતા કાયદાકીય શિક્ષણના ઘટતા ધોરણોનો એક મોટો પ્રશ્ન ૨૯.૦૬.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યો હતો, જેના પરિણામે ભારતના તત્કાલીન સોલિસિટર જનરલ શ્રી ગોપાલ સુબ્રમણ્યમની સમિતિના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. શ્રી એમ. એન. કૃષ્ણમણિ, સુપ્રીમ કોર્ટ બાર મંડળના તત્કાલીન પ્રમુખ; અને શ્રી એસ. એન. પી. સિંહા, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાના તત્કાલીન અધ્યક્ષ હતા.ઉક્ત સમિતિને વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે તે કાયદાની કોલેજોની સંબદ્ધતા અને માન્યતા સંબંધિત મુદ્દાઓની તપાસ

કરે, નિવારણની જરૂર હોય તેવા ક્ષેત્રોને ઓળખે અને હાલના ધોરણોના અમલીકરણમાં અવરોધરૂપ પરિબળોને સંબોધિત કરે.આ અદાલતમાં ૦૬.૧૦.૨૦૦૯ ("ત્યારબાદ અહેવાલ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે") પર એક અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.

૭. અહેવાલમાં કાનૂની વ્યવસાયના ધોરણોમાં સુધારો કરવા માટે બે મહત્વપૂર્ણ પાસાઓને અનિવાર્ય તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે, એટલે કે, પ્રથમ, બાર પરીક્ષાની શરૂઆત અને બીજું, બારમાં પ્રવેશ પહેલાં વરિષ્ઠ વકીલ હેઠળ એપ્રેન્ટિસશિપની ફરજિયાત જરૂરિયાત. તેણે નીચેના અવલોકનો કર્યા:

એ. ***<u>ભારતમાં બાર પરીક્ષા:</u>***મોટાભાગના કોમનવેલ્થ દેશોમાં બારમાં પ્રવેશ માટે બાર–પરીક્ષા એ પૂર્વ શરત છે.

બી. ***<u>નોંધણી પૂર્વેની તાલીમ:</u>***બારના વરિષ્ઠ સભ્ય સાથે તાલીમની જરૂરિયાત ઉપરોક્ત અધિનિયમના કાયદા પહેલા પણ હાજર હતી, જેમાં સંભવિત વકીલે એક વર્ષના સમયગાળા માટે ચેમ્બરમાં 'તાલીમ' લેવી જરૂરી હતી, અને પછી સિવિલ અને ફોજદારી કાર્યવાહીના વિષયોની પરીક્ષામાં હાજર રહેવું જરૂરી હતું.ત્યારબાદ, ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ (૧) (ડી) એ સ્નાતક કાયદાના વિદ્યાર્થીઓ માટે એપ્રેન્ટિસશીપની જરૂરિયાત ચાલુ રાખી.જો કે, આ જોગવાઈને

સુધારા અધિનિયમ ૬૦/૧૯૭૩ (ત્યારબાદ "૧૯૭૩ સુધારા" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) દ્વારા અવગણવામાં આવી હતી, જેનાથી આ પ્રથા બંધ થઈ ગઈ હતી.

અહેવાલમાં એવું પણ નોંધવામાં આવ્યું છે કે ૧૯૭૩ના સુધારામાં ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૮ (૨) (બી) ને બાકાત રાખવામાં આવી હતી, જેણે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલને તાલીમ અને બાર પરીક્ષા સંબંધિત નિયમો ઘડવા સક્ષમ બનાવી હતી.૧૯૯૪માં, કાયદાકીય શિક્ષણ પરની ઉચ્ચ સત્તા ધરાવતી સમિતિએ એપ્રેન્ટિસશીપ અને બાર પરીક્ષા માટેની જરૂરિયાતને ફરીથી રજૂ કરવાની ભલામણ કરી હતી અને આમ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા (તાલીમ) નિયમો, ૧૯૯૫ (ત્યારબાદ "૧૯૯૫ નિયમો" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા ઉચ્ચ સત્તા ધરાવતી સમિતિના આદેશને આગળ વધારવા માટે ઘડવામાં આવ્યા હતા.જો કે, આ અદાલત દ્વારા વી. સુદિર વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા [(૧૯૯૯) ૩ એસસીસી ૧૭૬] ના ચુકાદામાં ૧૯૯૫ના નિયમોને રદ કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો કે એકવાર કલમ ૨૪ (૧) (ડી) અને ૨૮ (૨) (બી) પર સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ વૈધાનિક સુધારા દ્વારા અવગણવામાં આવી હતી, તો જરૂરિયાતને ફરીથી રજૂ કરી શકાતી નથી.અહેવાલમાં એવું પણ સૂચન કરવામાં આવ્યું છે કે વ્યાવસાયિક કાયદાકીય શિક્ષણના ધોરણોના નિયમન માટે

પ્રાથમિક સંસ્થા તરીકે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની ભૂમિકાની પુષ્ટિ થવી જોઈએ.

૮. < તા. ૧૪/૧૨/૨૦૦૯ શ્રી ગોપાલ સુબ્રમણ્યમે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રથમ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા જુલાઈ–ઓગસ્ટ, ૨૦૧૦માં રાષ્ટ્રીય સ્તરની વિવિધ શાખાઓના નિષ્ણાતોની બનેલી વિશેષ રીતે રચાયેલી સ્વતંત્ર સંસ્થા દ્વારા લેવામાં આવશે.કોર્ટે કેન્દ્ર સરકારને શ્રી ગોપાલ સુબ્રમણ્યમની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા સમગ્ર કાર્યક્રમને અમલમાં મૂકવાની ખાતરી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો અને સંબંધિત સંસ્થાઓને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા સાથે સંપૂર્ણ સહકાર આપવા નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૯. ઉપરોક્ત કાર્યવાહી પર, ૧૮.૦૩.૨૦૧૬ ના આદેશ દ્વારા (ત્યારબાદ તેને "સંદર્ભ આદેશ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે), કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે વર્તમાન બાબતમાં જે પ્રશ્નો નક્કી કરવા માટે આવે છે તે સામાન્ય રીતે કાનૂની વ્યવસાયને અસર કરતા નોંધપાત્ર મહત્વના છે અને બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા અધિકૃત રીતે જવાબ આપવાની જરૂર છે.સંદર્ભ આદેશમાં આ અદાલત દ્વારા જવાબ આપવા માટે ત્રણ પ્રશ્નોની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ છે:

"૧. વકીલો અધિનિયમ, ૧૯૬૧ની કલમ ૨૪ (૩) (ડી) હેઠળ ઘડવામાં આવેલા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા તાલીમ નિયમો, ૧૯૯૫ના સંદર્ભમાં પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા માન્ય રીતે સૂચવી શકાય છે કે કેમ અને જો એમ હોય તો શું સુદિર વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૯૯) ૩ એસસીસી ૧૭૬] માં આ અદાલતના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવાની જરૂર છે કે કેમ.

૨. શું બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા એડવોકેટ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ હેઠળ પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા નક્કી કરી શકાય છે.

૩. જો પ્રશ્ન નંબર ૧ અને ૨ નો જવાબ નકારાત્મક હોય, તો શું બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા એડવોકેટ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૪૯ (૧) (એએએચ) ની દ્રષ્ટિએ નોંધણી પછીની પરીક્ષા માન્ય રીતે સૂચવી શકાય છે."

૧૦. ડબલ્યુ. પી. માં ઓલ ઈન્ડિયા બાર પરીક્ષા યોજવા માટે કેટલાક હિતધારકો તરફથી વિરોધ થયો હતો. (C) ૨૦૨૧નો નંબર ૨૫, W. P. (C) નંબર ૯૮૭/૨૦૧૩, T. C. (C) નંબર ૧૬/૨૦૧૧,૧૨/૨૦૧૧,૧૩/૨૦૧૧,૩૬/૨૦૧૧,૧૪/૨૦૧૧,૧૫/૨૦૧૧,૭૫/૨૦૧૨,૮૮/૨૦૧૨,૦૮/૨૦૧૨,૧૭/૨૦૧૧,૧૮/૨૦૧૧ અને

T. P. (C.) નંબર ૬૯૨/૨૦૧૫, જેને વર્તમાન બાબત સાથે જોડાણ કરવામાં આવ્યા છે.

<u>કેસ કાયદો અમારી સામે ચર્ચા કરતો હતોઃ</u>

૧૧. એવા ત્રણ મહત્વપૂર્ણ ચુકાદાઓ છે જેની અસર અંગે આપણી સામે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.પ્રથમ વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં આ અદાલતનો ચુકાદો છે જેમાં ચર્ચા કરવામાં આવી હતી કે કાનૂની વ્યવસાયમાં પ્રવેશ કરનારાઓને લગતા ૧૯૯૫ના નિયમો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની ક્ષમતામાં છે કે કેમ.ખંડપીઠે રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે નોંધાયેલી વ્યક્તિને પ્રેક્ટિસ કરવાના વિશિષ્ટ અને નિરંકુશ અધિકારને માન્યતા આપી હતી.કલમ ૨૩,૨૯ અને ૩૩નું સંયુક્ત વાંચન સ્પષ્ટ કરે છે કે જે વ્યક્તિ કલમ ૨૪ (૧) હેઠળની વૈધાનિક શરતોને સંતોષીને રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે દાખલ થવા માટે લાયક હોવાનું જણાય છે, તે આપમેળે સુપ્રીમ કોર્ટ સહિત કોઈપણ અદાલતમાં સંપૂર્ણ રીતે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે હકદાર બનશે.તેથી, કલમ ૨૪ (૧) હેઠળની વૈધાનિક શરતો સંતોષાય છે સિવાય કે ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ એ હેઠળ ગેરલાયકાત થાય. પૂર્વ–નોંધણી તાલીમનો ખ્યાલ જરૂરી ન હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.વિવિધ આધારો પર ૧૯૯૫ના નિયમોને ઉપરોક્ત કાયદાના અધિકારક્ષેત્રની બહાર રાખવામાં આવ્યા હતા અને આમ તે અમાન્ય હતા.

૧૨. પછી આપણે ભારતીય કાનૂની સહાય અને સલાહ પરિષદ અને અન્યો વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૯૫) ૧ એસ. સી. સી. ૭૩૨] માં આ અદાલતના ચુકાદા તરફ વળીએ છીએ.કોર્ટે આ વ્યવસાયમાં પ્રવેશ માટે વય મર્યાદા મૂકવાના બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના પ્રયાસને નકારી કાઢ્યો હતો.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાએ સૂચવ્યું હતું કે કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેણે તેની અરજી રજૂ કરવાની તારીખે ૪૫ વર્ષની વય પૂર્ણ કરી હોય તે વકીલ તરીકે નોંધણી માટે હકદાર રહેશે નહીં.

૧૩. છેલ્લે, ડૉ. હનિરાજ એલ. ચુલાની વિરુદ્ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ મહારાષ્ટ્ર એન્ડ ગોવા [(૧૯૯૬) ૩ એસસીસી ૩૪૨] માં, અપીલકર્તા ૧૯૭૦ થી તબીબી વ્યવસાયી હતા, જેમણે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે તેઓ તબીબી વ્યવસાયી હોવા છતાં, તેઓ એક સાથે વકીલ તરીકે વ્યવસાય ચાલુ રાખવા માટે હકદાર છે.સુપ્રીમ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) જ્યારે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ સાથે વાંચવામાં આવે છે ત્યારે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને વકીલો તરીકે નોંધણી કરાવી શકાય તેવા વ્યક્તિઓના વર્ગ અથવા વર્ગને સૂચવવા માટે વ્યાપક સત્તાઓ પ્રદાન કરે છે, જેમાં અમુક કિસ્સાઓમાં નોંધણીનો ઇનકાર કરવાની શક્તિનો સમાવેશ થાય છે.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને વ્યવસાયના પ્રવેશ બિંદુ પર કાયદાના

અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશના તબક્કે વિદ્યાર્થીઓને ફિલ્ટર કરવા માટે જરૂરી એવા તમામ પગલાં લેવા માટે સશક્ત કરવામાં આવી હતી, દા. ત. વકીલ તરીકે નોંધણી પહેલાં પરીક્ષા અથવા તાલીમ અભ્યાસક્રમ પ્રદાન કરીને.

સામેલ મુદ્દાઓની અસરની તીવ્રતાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ બાબતમાં અદાલતને મદદ કરવા માટે વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે. વી. વિશ્વનાથનને એમિકસ ક્યુરી તરીકે નિયુક્ત કરવાનું યોગ્ય માન્યું હતું.શ્રી વિશ્વનાથને વી. સુદિર [સુપ્રા] ના અગાઉના ચુકાદામાં રહેલી ભૂલો તરફ ધ્યાન દોરતી એક ખૂબ જ વ્યાપક નોંધ આપી હતી, જે મહત્વપૂર્ણ છે અને નીચે પ્રમાણે સ્ફટિકીકૃત છેઃ

<u>એ. નોંધણી પૂર્વેના તબક્કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓને ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૭ (એ) માં સુધારા દ્વારા દૂર કરવામાં આવતી નથી.</u>

વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે જ્યારે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ પાસે ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ " નોંધણીની જાળવણી" નું કાર્ય છે, ત્યારે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા તેની સાથે સંબંધિત નથી.એમિકસ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત કાયદાની વિવિધ કલમોમાં ઉપયોગમાં લેવાતી ચોક્કસ પરિભાષાઓને વાંચવી અને આ દરેક શરતોના અંતર્ગત અર્થને બહાર કાઢવો મહત્વપૂર્ણ છે.ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૬ (એ), ૬ (બી), કલમ

૨૪ (૧) (ઈ) અને કલમ ૨૮ (૨) (ડી) નું સાદું વાંચન સૂચવે છે કે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલના કાર્યો નોંધણીની યાદી તૈયાર કરવા અને તેની જાળવણી સાથે સંબંધિત છે.જો કે, તેનાથી તદ્દન વિપરીત, ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની નિયમ બનાવવાની સત્તા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને એવા નિયમો સૂચવવાની સત્તા આપે છે જે નોંધણી માટે હકદાર વ્યક્તિઓના વર્ગ અથવા વર્ગને નિર્દિષ્ટ કરી શકે."હકદાર" નો અર્થ સૂચવે છે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા એવી શરતો સૂચવી શકે છે જે વ્યક્તિને વકીલ તરીકે નોંધણી કરાવવાનો અધિકાર અથવા દાવો આપે.આમ, નોંધણી પહેલાં બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની ભૂમિકાને દૂર કરી શકાતી નથી.

બી. વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] એ ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગયા કે કલમ ૨૪ (૧) ઉપરોક્ત અધિનિયમ અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોની અન્ય જોગવાઈઓને આધિન છે.

વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ (૧) (ડી) અને ૨૮ (૨) (બી) એ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલને નોંધણી પૂર્વેની તાલીમ અને પરીક્ષા પૂરી પાડવાની સત્તા આપી હતી, જે ૧૯૭૩ના સુધારા દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી.એમિકસે રજૂઆત કરી હતી કે વિધાનસભા દ્વારા એવી કોઈ અનાવશ્યક જોગવાઈઓ કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં

આવતી નથી કે જે ખાસ કરીને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ અને પરીક્ષા સંબંધિત ચોક્કસ કાર્યવાહી સાથે સશક્ત બનાવે.જો કે, ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૯ અને ખાસ કરીને કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) નો ઉદ્દેશ પહેલેથી જ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને આવું કરવાની સત્તા આપે છે.

તે પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કેઃ

આઈ. ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૧) "આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોને આધિન" શબ્દો સાથે શરૂ થાય છે, જેનાથી કલમ ૨૪ (૧) અને તેની પેટા કલમો હેઠળની શરતો, ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોને સીધી આધિન બને છે.

II.સતીશ કુમાર શર્મા વિરુદ્ધ એચ. પી. ની બાર કાઉન્સિલ [(૨૦૦૧) ૨ એસ. સી. સી. ૩૬૫] માં, આ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ હેઠળ નોંધણી એ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૯ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોને આધિન છે, ભલે તે ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ

૨૪ (૧) (ઇ) અથવા કલમ ૨૮ (૨) (બી) હેઠળ કોઈ નિયમો ઘડવામાં આવ્યા ન હોય.

III.વી. સુદ્દિર [ઉપરોક્ત] માં ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪એ પર આ અદાલતનો ભરોસો ખોટો છે કારણ કે વ્યક્તિને નોંધણીમાંથી ગેરલાયક ઠેરવવાની સત્તા એ શરતો નક્કી કરવા કરતાં ભૌતિક રીતે અલગ છે જેને આધિન નોંધણીનો અધિકાર ઊભો થાય છે.

સી. વી. સુદ્દિર [ઉપરોક્ત] એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ભૂલ કરે છે કે નોંધણી પૂર્વેની શરતો લાદતા નિયમો ઘડવા એ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના વૈધાનિક કાર્યોમાંનું એક નથી.

૧૯૯૫ના નિયમો રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ પર બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના 'સામાન્ય દેખરેખ' ના કાર્યમાં 'શોધી' શકાય તેમ હતા, જેને વી. સુદ્દિર [ઉપરોક્ત] દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા ન હતા:

આઈ. પેટા–કલમ (૧) ની કલમો (૧) અને (એમ) ના પ્રકાશમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૭ એ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના વૈધાનિક કાર્યની સંપૂર્ણ સૂચિ નથી.વધુમાં, ઉપરોક્ત કાયદાની

કલમ ૭ (૧) (જી) હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના કાર્યમાં રાજ્ય બાર કાઉન્સિલને ૧૯૯૫ના નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત તાલીમ અભ્યાસક્રમ હાથ ન લીધો હોય તેવી વ્યક્તિઓની નોંધણી ન કરવા માટે ખાસ નિર્દેશ આપવાનો અધિકાર સામેલ હશે.

II.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૭ (૧) (૧) અને કલમ ૨૪ (૧) ના સંયુક્ત વાંચન પર વધારાના કાયદાકીય કાર્યને દૂર કરી શકાય છે, જે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને નિયમો નક્કી કરવાના વૈધાનિક કાર્ય સાથે પ્રદાન કરે છે, જેને આધિન કોઈપણ વ્યક્તિને "રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે દાખલ થવા માટે લાયક" તરીકે ગણી શકાય, જેમ કે પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ અભ્યાસક્રમ અથવા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી પરીક્ષા.

III.જો આ અદાલત નિષ્કર્ષ કાઢે કે ઉપરોક્ત કાયદાની અન્ય કોઈ જોગવાઈ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને નોંધણી પૂર્વેની શરતો નક્કી કરવાનું કાર્ય પ્રદાન કરતી નથી, તો પણ ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) એ અનુમાન લગાવવાનો આધાર પૂરો પાડશે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાનું આવું કાર્ય છે.ત્યારબાદ, નિર્દિષ્ટ કરી શકાય તેવી શરતોને આધીન નોંધણી નુ કાર્ય, ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ (૩) (ડી) હેઠળ હાથ ધરવામાં આવે છે.

ડી. નોંધણી પછી યોજનારી પરીક્ષાની વ્યવહાર્યતા:

જો આ અદાલત વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં નિર્ણય પર પુનર્વિચાર ન કરવાનો નિર્ણય કરે છે, તો પછી પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે શું બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૯ (૧) (એએએચ) હેઠળ નોંધણી પછીની પરીક્ષા સૂચવી શકે છે કે કેમ. ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૩૦માં વપરાયેલા શબ્દની તુલના ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ અને ૨૯ સાથે કરવી મહત્વપૂર્ણ છે. જ્યારે પહેલું ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન પ્રેક્ટિસ કરવાનો અધિકાર આપે છે, ત્યારે પછીની જોગવાઈઓ તેમના સંબંધિત પાસાઓને ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોને આધિન બનાવે છે.તેથી, ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ પ્રેક્ટિસ કરવાનો અધિકાર ફક્ત ઉપરોક્ત અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈ દ્વારા પ્રતિબંધિત કરી શકાય છે અને ઉપરોક્ત અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈ હેઠળ બનાવેલા નિયમો દ્વારા નહીં. જો આ અર્થઘટન ટકી રહે તો અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાને તેના વર્તમાન સ્વરૂપમાં ઘડવાનું ગેરકાયદેસર ગણવું પડશે.જોકે, જમશેદ અન્સારી વિરુદ્ધ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ અને અન્યો [(૨૦૧૬) ૧૦ એસસીસી ૫૫૪], અને એન. કે. બાજપેયી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય [(૨૦૧૨) ૪ એસસીસી ૬૫૩] માં ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓના અગાઉના અર્થઘટનો, નિયમ બનાવવાની સત્તા આપતી જોગવાઈઓને આધિન

પ્રેક્ટિસ કરવાનો અધિકાર આપે છે, જેથી અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાને તેના વર્તમાન સ્વરૂપમાં માન્ય બનાવે છે.

૧૪. વિવિધ વિચાર પ્રક્રિયાઓની વ્યાવહારિકતા પરની કાર્યવાહી દરમિયાન અદાલતમાં વ્યક્ત કરવામાં આવેલી ચિંતાઓને સંબોધતી વધારાની નોંધ દ્વારા એમિકસ દ્વારા ઉપરોક્ત બાબતને પૂરક બનાવવામાં આવી હતી.આમાં અન્ય બાબતોનો સમાવેશ થાય છે કે પરીક્ષા ક્યારે યોજાઈ શકે છે અને પરીક્ષાના પરિણામો જાહેર થાય ત્યાં સુધી ઉમેદવારોને કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો જોઈએ.પૂરક સૂચનો નીચે મુજબ છેઃ

એ. જો પરીક્ષા પૂર્વ–નોંધણી યોજાય છે, તો બે વિકલ્પો સૂચવવામાં આવે છેઃસૌપ્રથમ, ઉમેદવારોને તેમની તમામ કાયદાનો અભ્યાસ કરાવતી સ્કૂલની પરીક્ષાઓમાં ઉતીર્ણ માર્ક મળ્યા હોવાનું દર્શાવતી લખાણ રજૂ કરીને પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા આપવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ અને નોંધણી સમયે પદવી પ્રમાણપત્ર જમા કરાવી શકાય છે.વૈકલ્પિક રીતે, જો લાયકાત તેમના કાયદાના અભ્યાસક્રમના અંતિમ સેમેસ્ટરમાં હોય તેવી વ્યક્તિઓ સુધી લંબાવી શકાય, તો તેમને પરીક્ષા આપવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે અને આવી પરીક્ષામાં કોઈપણ પરિણામ પછી વિશ્વ વિધ્યાલય/કોલેજના અભ્યાસના અભ્યાસક્રમ હેઠળ જરૂરી તમામ ઘટકો પાસ કરનાર વ્યક્તિને આધિન રહેશે.આ અખિલ

ભારતીય બાર પરીક્ષાના પરિણામો મર્યાદિત સમયગાળા માટે માન્ય રહેવાને આધિન રહેશે.

બી. પરીક્ષા ઉતીર્ણ કરવાની તારીખ અને નોંધણીની તારીખ વચ્ચેના સમયગાળા દરમિયાન, પદવી ધરાવતા કોઈપણ સ્નાતક કે જેમણે હજી અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા માટે હાજર થવાનું બાકી છે અથવા વકીલ અધિનીયમ હેઠળ નોંધણી કરાવી છે, તેઓ હજુ પણ અદાલતો સમક્ષ અભિનય અથવા દલીલના કાર્ય સિવાય કાનૂની વ્યવસાય સાથે સંબંધિત તમામ કાર્યો કરી શકશે.

સી. વકીલની જન્મ તારીખના આધારે નોંધણી પછીની પરીક્ષાના કિસ્સામાં વરિષ્ઠતાના નિર્ધારણને હાલમાં વૈધાનિક માન્યતા છે અને સમાન માપદંડ નોંધણી પૂર્વેની પરીક્ષાને પણ અનુકૂળ રહેશે.આમ, નોંધણી પછીની પરીક્ષાની તારીખે જે પ્રથા અને પ્રક્રિયા અસ્તિત્વમાં છે તે સંબંધિત રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા કોઈપણ માપદંડ ઉપરાંત પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષામાં અરજી કરવા માટે યોગ્ય રહેશે.

ડી. હાલમાં, કામચલાઉ નોંધણી કરાવેલી કોઈપણ વ્યક્તિને બે વર્ષ માટે પ્રેક્ટિસ કરવાની મંજૂરી છે, પરંતુ તેને માત્ર તે બે વર્ષ માટે જ નહીં પરંતુ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા ઉતીર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી ગમે તેટલી વખત અખિલ

ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવાની મંજૂરી છે.ઉમેદવારની વરિષ્ઠતાની ગણતરીની તારીખ કામચલાઉ નોંધણીની તારીખથી છે.જો કે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અમર્યાદિત સંખ્યામાં પ્રયાસો આ અદાલત દ્વારા પ્રસ્તાવિત યોજનાને અનુરૂપ નહીં હોય અને આ અદાલતને યોગ્ય લાગે તે કોઈપણ સંખ્યા સુધી મર્યાદિત હોવા જોઈએ.

ઈ. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એએએચ) હેઠળ નિયમ બનાવવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે, જેમાં પ્રેક્ટિસમાંથી નોંધપાત્ર વિરામ પછી પ્રેક્ટિસમાં પાછા આવતા વકીલોની તપાસની જરૂર પડે છે.વૈકલ્પિક રીતે, જો આ અદાલત એવું માને છે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૧) હેઠળ ૪૯ (૧) (એ. જી.) સાથે વાંચીને નિયમો બનાવી શકે છે, જે એવા સંજોગોને નિયંત્રિત કરે છે કે જેમાં કોઈ પણ વ્યક્તિને વકીલ તરીકે "દાખલ થવા માટે લાયક" ગણી શકાય, તો એક ઉપયોગી તારણ અનુસરવામાં આવશે.આવા નિયમો નક્કી કરી શકે છે કે નોંધાયેલા વકીલ, જેમણે નોંધપાત્ર સમય માટે બિન-કાનૂની સંદર્ભમાં નોકરી લીધી હોય તેમને નવી ભૂમિકા માનવામાં આવશે.તે લાયકાત પાછી મેળવવા માટે, તે વ્યક્તિને ફરીથી પરીક્ષાના નિયમને આધિન કરી શકાય છે અને ફરી એકવાર અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવી જરૂરી છે.

એફ. કોઈપણ પૂર્વ–નોંધણી અથવા નોંધણી પછીની બાર પરીક્ષામાં કોઈપણ ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલા પરિણામની માન્યતા પણ સમય દ્વારા મર્યાદિત હોવી જોઈએ જે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા માટે વિચારણા કરવા માટે એક નીતિગત બાબત હશે.

જી. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દરેક રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ દ્વારા અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયાની એકરૂપતા અને નિષ્પક્ષતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૮ બી હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

૧૫. પછી એટર્ની જનરલ, શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલ, જેમને એમિકસ તરીકે પણ નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને અમને માહીતગાર કર્યા પછી નીચે મુજબ બે પાસાઓ નુ સ્પષ્ટીકરણ કર્યુ હતુ.

એ. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા આ અધિનિયમની કલમ ૪૯ હેઠળ નિયમો બનાવવાનો હકદાર છે અને ૧૯૭૩ના સુધારા પછી બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની નિયમ બનાવવાની સત્તાને અસર થશે નહીં.

બી. પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ જરૂરી ન પણ હોઈ શકે કારણ કે ઈન્ટર્નશિપના આદેશ દ્વારા જે પ્રાપ્ત થાય છે તે ઘણું વિષેશ છે.

૧૬. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના અધ્યક્ષ શ્રી મનન કુમાર મિશ્રા, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે, આ કાયદાના અમલીકરણ માટે નિયમો બનાવવાની બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. શ્રી મિશ્રાએ ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૭ (૧) (જી) પર પણ આધાર રાખ્યો હતો, જે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ પર દેખરેખ અને નિયંત્રણ રાખવા માટે સંપૂર્ણ નિયંત્રણ આપે છે.

વિસંગત દ્રષ્ટિકોણ

૧૭. ટી. સી. (સી) નંબર ૧૩/૨૦૧૧ માં અરજદારો દ્વારા નોંધપાત્ર વિરોધાભાસી દ્રષ્ટિકોણ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં વૈધાનિક જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા દૂર કરવામાં આવી હોવાથી, સંદર્ભ આદેશના પ્રથમ બે પ્રશ્નો પર પુનર્વિચાર કરવાની જરૂર નથી.નોંધણી પછીની પરીક્ષાના ત્રીજા પ્રશ્નના સંદર્ભમાં, જેના માટે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા નિયમોના ભાગ VI ના પ્રકરણ III માં નિયમો ૯ થી ૧૧ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે, તેને રદ કરવાની અરજી નીચેના પાસાઓ પર આધારિત હતી:

એ. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૧૬ વકીલોની માત્ર બે શ્રેણીઓ, એટલે કે વરિષ્ઠ વકીલો અને અન્ય વકીલોની જોગવાઈ કરે છે, અને "કામચલાઉ રીતે નોંધાયેલા વકીલો" ની કોઈ ત્રીજી શ્રેણીની જોગવાઈ કરતું નથી, જેઓ આખરે અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપ્યા પછી નોંધણી કરાવશે.

બી. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૨ એ કોઈપણ વ્યક્તિને નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર પ્રદાન કરે છે જેનું નામ સંબંધિત રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ દ્વારા જાળવવામાં આવેલા વકીલોની યાદીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું છે.તેથી, એકવાર કોઈ વકીલ રાજ્ય યાદીમાં પ્રવેશ કરે છે, તે એક વકીલ છે અને તેની પ્રેક્ટિસ પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી.

સી. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪, જે વ્યક્તિઓને વકીલ તરીકે દાખલ કરવા માટેની શરતો અને લાયકાતોની સંપૂર્ણ જોગવાઈ કરે છે, તે વકીલ તરીકે ચાલુ રહેવા માટે નોંધણી પછીની કોઈપણ પરીક્ષા ઉતીર્ણ કરવાની અસર માટે કોઈ શરત નક્કી કરતી નથી.

ડી. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૮માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને નોંધણી પહેલાં પરીક્ષા અને તાલીમ આપવાની રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની સત્તાને દૂર કરવામાં આવી હતી.

ઈ. ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૩૦ જે પ્રેક્ટિસના અધિકારની જોગવાઈ કરે છે તે પ્રેક્ટિસ માટે પરીક્ષા ઉતીર્ણ કરવાની જોગવાઈ કરતું નથી.

એફ. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના નિયમોનો નિયમ ૯ ગેરબંધારણીય છે અને બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા શરૂ થાય તે પહેલાં સ્નાતક થયેલી અને નોંધણી માટે અરજી કરનારી વ્યક્તિએ પરીક્ષા આપવી જરૂરી નથી, જ્યારે ૨૦૦૯–૨૦૧૦ ના લોકોએ પરીક્ષા આપવી ફરજિયાત છે, જે નિયમને ભેદભાવપૂર્ણ બનાવે છે.

૧૮. ઉપરોક્ત તર્કને અન્ય દલીલો દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને આપવામાં આવેલી સત્તા વકીલ બનવાની લાયકાતનો અવકાશ વધારવા માટે હતી, અને તેને સંકુચિત કરવા માટે નહીં.વધુમાં, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા વસૂલવામાં આવેલી ફી અને 'પર્લ ફર્સ્ટ' નામની સંસ્થા સાથેના તેના જોડાણના સંદર્ભમાં કોઈ જવાબદારી અને પારદર્શિતા નહોતી, જેને

બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાવાર વેબસાઈટ પર કોઈ સ્થાન મળ્યું ન હતું.

<u>આપણી વિચાર પ્રક્રિયા:</u>

૧૯. અમે આ બાબત પર અમારો વિચાર આપ્યો છે અને વ્યવસાયમાં શ્રેષ્ઠ લોકો આવે તે જોવા માટે અમારી સમક્ષ હાજર થયેલા તમામ લોકોની ચિંતાઓ વ્યક્ત કરી છે.વકીલોની ગુણવત્તા એ એક મહત્વપૂર્ણ પાસું છે અને ન્યાયના વહીવટ અને ન્યાયની પહોંચનો એક ભાગ છે. અર્ધગ્નાની વકીલો કોઈ હેતુ પૂરો કરતા નથી.આ ગુણવત્તા નિયંત્રણ છે, જે સમયાંતરે કરવામાં આવેલા તમામ પ્રયાસોનો પ્રયાસ રહ્યો છે.

૨૦. આ કાયદો ઘડવાનો સંસદનો ઉદ્દેશ કાયદાકીય વ્યાવસાયિકોને લગતા કાયદાને મજબૂત કરવાનો હતો.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની અગ્રણી ભૂમિકા, સર્વોચ્ચ સંસ્થા, ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા માટે નિર્ધારિત કાર્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. પેટા–કલમ (૧) ની કલમ (એચ) કાનૂની શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવા અને ભારતની યુનિવર્સિટીઓ અને રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ સાથે પરામર્શ કરીને આવા શિક્ષણના ધોરણો નક્કી કરવાની જોગવાઈ કરે છે.પેટા–કલમ (એમ) અવશેષ કલમની પ્રકૃતિમાં છે, જે ઉપરોક્ત કાર્યો કરવા માટે જરૂરી અન્ય તમામ બાબતો કરવા

માટે સૌથી વિશાળ ફેલાવો ધરાવે છે.આ જોગવાઈઓ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને કાયદાકીય શિક્ષણનું સીધું નિયંત્રણ સોંપતી નથી, કારણ કે મુખ્યત્વે કાયદાકીય શિક્ષણ યુનિવર્સિટીઓના પ્રાંતમાં હોય છે.તેમ છતાં, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા, વકીલોની સર્વોચ્ચ વ્યાવસાયિક સંસ્થા હોવાથી, કાનૂની વ્યવસાયના ધોરણો અને તે વ્યવસાયમાં પ્રવેશ મેળવવા માંગતા લોકોના સાધનો સાથે સંબંધિત છે.[ઓ. એન. મોહિન્દ્રૂ વિરુદ્ધ દિલ્હીની બાર કાઉન્સિલ અને અન્યો (૧૯૬૮) ૨ એસસીઆર ૭૦૯; બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટ, દયાનંદ કોલેજ ઓફ લો અને અન્યો (૨૦૦૭) ૨ એસસીસી ૨૦૨ જુઓ.

૨૧. ઉપરોક્ત જોગવાઈની સાથે, અમે રાજ્યની યાદીમાં વકીલોના પ્રવેશ માટે કાયદાકીય શિક્ષણ પછીના તબક્કે જાહેરાત કરવા માંગીએ છીએ.ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ એવી વ્યક્તિઓ કોણ છે જેમને રાજ્યના રોલ પર વકીલો તરીકે સૂચવવામાં આવી શકે છે તે સૂચવે છે.કલમ ૨૪ની પેટા-કલમ (૧) એવી શરતો પૂરી પાડે છે કે જેને પૂર્ણ કરતી વ્યક્તિ રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે દાખલ થવા માટે લાયક ગણાશે.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા-કલમ (૩) ની શરૂઆત "પેટા-કલમ (૧) માં કંઈપણ હોવા છતાં" કહીને બિન-અસ્થાયી કલમ કવા પેટા-કલમ (૧) થી થાય છે.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા-કલમ (૩) ની કલમ (ડી) આ વતી બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા

બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ નિયમ હેઠળ વકીલ તરીકે નોંધણી કરવાના હકનો ઉલ્લેખ કરે છે.

૨૨. આ અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૩) ની કલમ (ડી) હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાએ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા શરૂ કરવાની માંગ કરી હતી, જે માન્યતા પ્રાપ્ત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના સમાન રીતે લાગુ થશે, જેમાંથી કોઈ વ્યક્તિ બારમાં નોંધણી કરાવતા પહેલા કાયદો પૂર્ણ કરશે. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાનો આ પ્રયાસ છે, જેના પર વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદામાં પ્રહાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે પડકાર સફળ થયો હતો.આપણે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં આ ચુકાદાને કાળજીપૂર્વક જોવો પડશે કારણ કે બંધારણીય બેન્ચના સંદર્ભ આદેશમાં, આપણને ઉલ્લેખિત પ્રથમ બે પ્રશ્નો ખરેખર આ ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવે છે એટલે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાની સત્તા ૧૯૯૫ ના નિયમોની દ્રષ્ટિએ પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ પૂરી પાડવાની છે અને શું ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા સૂચવી શકાય છે. ૧૯૯૫ ના નિયમોની દ્રષ્ટિએ, તાલીમાર્થી વકીલો તેમની કામચલાઉ નોંધણી પછી, સ્થગનની માંગ કરવા અને તેમના માર્ગદર્શકોની સૂચના પર ઉલ્લેખ કરવા માટે અદાલતમાં હાજર રહેવાનો હકદાર છે.

૨૩. વી. સુદિર [સુપ્રા] નો ચુકાદો, જોકે સંભવિત રીતે કાર્યરત હતો, તેણે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની આ પ્રકારનો નિયમ બનાવવાની સત્તા મૂળ અધિનિયમની બહાર છે કારણ કે તેમાં ૧૯૭૩ના સુધારા પછી સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.જ્યાં સુધી ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૩) ની કલમ (ડી) હેઠળ સત્તાના ઉપયોગની વાત છે, ત્યાં સુધી એવું મંતવ્ય આપવામાં આવ્યું હતું કે જે વ્યક્તિ અન્યથા કાયદાની પદવી મેળવીને નોંધણી માટે પાત્ર છે, તેને પૂર્વ–નોંધણી તાલીમની વધારાની લાયકાતો અને વકીલ તરીકે નોંધણીની પરીક્ષા નિર્ધારિત કરીને નોંધણીનો ઇનકાર કરી શકાતો નથી.

૨૪. ભારતીય કાનૂની સહાય અને સલાહ પરિષદમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર પણ ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, જોકે તે માત્ર બારમાં નોંધણી માટે લાયક થવા માટે વયમર્યાદા નક્કી કરવાના પાસા સાથે સંબંધિત બાબત હતી.

૨૫. ચર્ચા નોંધે છે કે ૧૯૬૧ અને ૧૯૬૪ ની વચ્ચે, રાજ્ય બાર કાઉન્સિલોએ અરજદારને કાયદાની તાલીમનો અભ્યાસક્રમ પસાર કરવો અને નોંધણીની શરતો જેવી તાલીમ પછી પરીક્ષા પાસ કરવી જરૂરી હતી.પરંતુ ૧૯૬૪ પછી ૧૯૭૩ સુધી, રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ માટે ઉમેદવારની નોંધણીની પૂર્વ શરત તરીકે કાયદાની તાલીમનો અભ્યાસક્રમ સૂચવવાની મંજૂરી હતી અને તેણે તાલીમ

દરમિયાન અથવા તાલીમ અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કર્યા પછી પણ જરૂરી પરીક્ષા ઉતીર્ણ કરવી જરૂરી હતી અને આવી પરીક્ષા સંબંધિત રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ દ્વારા જ સૂચવી શકાય છે.૧૯૭૩ના સુધારાના ઉદ્દેશ અને કારણોમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને સત્તા આપવી જરૂરી હોવાનું અનુભવાયું હતું, જેથી તે યોગ્ય ઉમેદવારોની શ્રેણીઓમાં ઉમેરો કરી શકે, જેઓ અન્યથા ઉપરોક્ત સુધારા પહેલા ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૨૪ (૧) સાથે વાંચીને કલમ ૧૭ હેઠળ નોંધણી માટે પાત્ર ન હતા.વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] ના ચુકાદાઓમાં જે તર્ક ફેલાયેલો છે તે એ છે કે જો કોઈ ચોક્કસ પાસાના સંદર્ભમાં એટલે કે તાલીમ આપવા અથવા પરીક્ષા યોજવા માટે વૈધાનિક રીતે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની સત્તા છીનવી લેવામાં આવી હોય, તો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાનો પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષા શરૂ કરવાનો પ્રયાસ ટકી શક્યો ન હતો કારણ કે તે ૧૯૭૩ના સુધારાના ઉદ્દેશની વિરુદ્ધ હશે.

૨૬. સંદર્ભ માટે તૈયાર કરવામાં આવેલ ત્રીજો પ્રશ્ન, જો પ્રથમ બે પ્રશ્નોના જવાબ નકારાત્મક હોય તો નોંધણી પછીની પરીક્ષા આપવા માટે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એએએચ) નો સંદર્ભ આપે છે.કલમ ૪૯ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાની નિયમો બનાવવાની સામાન્ય સત્તાઓ સાથે સંબંધિત છે અને પેટા–કલમ (એએએચ) ખાસ કરીને એવી શરતો સાથે સંબંધિત છે કે જેને આધિન

વકીલને પ્રેક્ટિસ કરવાનો અધિકાર હશે અને તે સંજોગો કે જેના હેઠળ વ્યક્તિને કોર્ટમાં વકીલ તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવાનું માનવામાં આવે છે.

૨૭. હવે આપણે શ્રી કે. વી. વિશ્વનાથન, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલની રજૂઆતો તરફ ધ્યાન આપીએ છીએ, જેમણે આ અદાલતને ન્યાયમિત્ર તરીકે મદદ કરી હતી, કારણ કે તેમણે વી. સુદિર [સુપ્રા] ના અગાઉના ચુકાદાની ભૂલો વિશે દલીલ કરી હતી.તેમણે આ વતી દલીલ કરી હતી કે સ્ટેટ બાર કાઉન્સિલ અને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓ વિવિધ ક્ષેત્રોને આવરી લે છે અને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તા ઘણી વ્યાપક છે.તેમણે એમ પણ રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે વિધાનસભાએ આ વતી રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની સત્તાને નાબૂદ કરી હતી, ત્યારે તે હાલની જોગવાઈઓ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓને ઘટાડવાની સમકક્ષ નથી, જે સુધારેલી અથવા કાઢી નાખેલી નથી.રાજ્ય બાર કાઉન્સિલના કાર્યો, કલમ ૬ ના સાદા વાંચન પર, નોંધણીની યાદી તૈયાર કરવા અને જાળવવા અને તેમના રોલ પર વકીલો તરીકે વ્યક્તિઓના પ્રવેશને લગતી તેમની સત્તાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે.જો કે, ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને એવા નિયમો નક્કી કરવાની સત્તા આપે છે જે વ્યક્તિઓના વર્ગ અથવા વર્ગને નિર્દિષ્ટ કરશે, જેઓ વકીલ તરીકે નોંધણી માટે હકદાર છે.કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

"**૪૯. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની નિયમો બનાવવાની સામાન્ય સત્તા**– [૧] બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા આ અધિનિયમ હેઠળ તેના કાર્યો કરવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે, અને ખાસ કરીને, આવા નિયમો સૂચવી શકે છે –

.....

(એ. જી.) વકીલો તરીકે નોંધણી કરાવવા માટે હકદાર વ્યક્તિઓનો વર્ગ અથવા વર્ગ;

૨૮. આમ, તેમણે દલીલ કરી હતી કે હકદારીનો અર્થ સૂચવે છે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા આવી શરતો નક્કી કરી શકે છે, જે વ્યક્તિને વકીલ તરીકે નોંધણી કરાવવાનો અધિકાર અથવા દાવો આપશે અને નોંધણી પહેલાં બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાને દૂર કરી શકાતી નથી.વધુમાં, કલમ ૨૪ (૧) ના મહત્વને કલમ ૨૪ની પેટા–કલમ (૩) ની શરૂઆતમાં "તેમ છતાં કલમ" સહિત ઉપરોક્ત અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમો સાથે વાંચવું પડશે.

૨૯. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, અમે માનીએ છીએ કે આપણે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ અને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓને તેમની સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં વાંચવી પડશે.સત્તાઓ સમાન સામગ્રી નથી.બાર

કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે ઘણી મોટી શક્તિઓ અને સત્તા છે, જેમ કે વિદ્વાન ન્યાયમિત્રની રજૂઆતોમાં રજૂ કરવામાં આવી છે અને ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

૩૦. અમે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] ના તર્ક સાથે સહમત થઈ શકતા નથી કારણ કે ૧૯૭૩ના સુધારા દ્વારા રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની તાલીમ પૂરી પાડવાની અથવા પરીક્ષા યોજવાની સત્તા છીનવી લેવામાં આવી હતી, જો તેઓ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે હોય તો તે હકીકતમાં આવી સત્તાઓને છીનવી લેવા સમાન છે.કાયદાકીય ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ હતો એટલે કે રાજ્ય બાર કાઉન્સિલને આવી સત્તાઓ ન આપવી.જો કે, તે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાની સ્થિતિને અસર કરી શક્યું ન હતું અને સ્વાભાવિક રીતે આવી સત્તા અસ્તિત્વમાં હતી.જો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે આવી સત્તા ક્યારેય ન હોત, તો તેને સૂચિતાર્થ દ્વારા વાંચી શકાતી ન હતી.પરંતુ, જો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે પૂરતી સત્તાઓ હોય, તો ૧૯૭૩નો સુધારો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની તે સત્તાઓને છીનવી લેશે નહીં કારણ કે ઉપરોક્ત સુધારો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓના પાસા સાથે વ્યવહાર કરતો ન હતો.

૩૧. વધુમાં, વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે જો આવી સત્તા આપવી હોય, તો તેને કાયદાકીય રીતે પ્રદાન

કરવી જોઈએ.જ્યારે સૈદ્ધાંતિક રીતે, વ્યાપક દરખાસ્ત સાથે કોઈ અસંમતિ હોઈ શકતી નથી, ત્યારે મુદ્દો એ છે કે શું વૈધાનિક જોગવાઈઓ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે આવી સત્તા પહેલેથી જ અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ.બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના કાર્યો, કલમ ૭ હેઠળ નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ, અન્ય બાબતોની સાથે સાથે કલમ ૭ ની પેટા–કલમ (૧) ની કલમ (જી) હેઠળ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ પર સામાન્ય દેખરેખ અને નિયંત્રણની કવાયત સૂચવે છે.વધુમાં, પેટા–કલમ (૧) હેઠળ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે ઉપરોક્ત અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ અને કલમ (એમ) હેઠળ તેને આપવામાં આવેલા અન્ય તમામ કાર્યો કરવાની સત્તા છે, જે ઉપરોક્ત કાર્યો કરવા માટે જરૂરી અન્ય તમામ બાબતો કરે છે.આમ, વિધાનસભા દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓ વ્યાપક અને વ્યાપક છે.આમ, જ્યારે કલમ ૨૪ (૧) હેઠળ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે નિયમો નક્કી કરવાની વૈધાનિક સત્તા હોય છે, જેના હેઠળ વ્યક્તિને રાજ્ય યાદીમાં વકીલ તરીકે દાખલ થવા માટે લાયક ગણી શકાય, ત્યારે અમે માનીએ છીએ કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ પૂર્વ–નોંધણી તાલીમ અભ્યાસક્રમ અથવા પરીક્ષા હાથ ધરવા માટે તેના અધિકારક્ષેત્રથી વંચિત નથી.

૩૨. કોઈ પણ અસ્તિત્વ ધરાવતી શંકાના કિસ્સામાં, આપણે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એ. જી.) નો સંદર્ભ લેવો જોઈએ, જે નિયમો બનાવવા માટે

બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સામાન્ય સત્તાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, ખાસ કરીને નિર્ધારિત કરે છે કે વકીલ તરીકે નોંધણી માટે હકદાર વ્યક્તિનો વર્ગ અથવા શ્રેણી, એક એવું પાસું છે જેના માટે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને તમામ સત્તાઓ આપવામાં આવી છે.આમ, બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા વકીલોની નોંધણી માટે પરીક્ષાની જોગવાઈ પર ભાગ્યે જ શંકા કરી શકાય છે.અમે શરૂઆતમાં જ સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે બારમાં પ્રવેશની ગુણવત્તા નિયંત્રણ એ સમયની જરૂરિયાત છે.

૩૩. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને કલમ ૪૯ હેઠળ વ્યાપક સત્તાઓ આપતી વખતે વિધાનસભાનો ઉદ્દેશ, જે તેને કલમ ૨૪ (૩) (ડી) સાથે વાંચીને નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે, જે તેને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના નિયમો હેઠળ વકીલ તરીકે નોંધણી માટે પાત્રતા માટેના ધોરણો સૂચવવાની સત્તા આપે છે, તે આપણને એવા નિષ્કર્ષ પર લઈ જાય છે કે આવા ધોરણો અને નિયમો પ્રદાન કરવા માટે ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે આ પૂરતી સત્તાઓ છે.

૩૪. આમ, અમારો મત છે કે અમારે પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નો પર વિચાર કરતી વખતે, એકમાત્ર નિષ્કર્ષ જે મૂકી શકાય છે તે એ છે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની સત્તાઓ પર વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં આ અદાલતના ચુકાદા દ્વારા

મૂકવામાં આવેલા ચુકાદાને ટકાવી શકાતો નથી અને અમે એવું માની શકતા નથી કે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] કાયદાની યોગ્ય સ્થિતિ સુનિશ્ચિત કરે છે.

૩૫. અમારા દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા દ્રષ્ટિકોણની અસર એ હશે કે તે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા પર છોડવી પડશે કે અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા કયા તબક્કે યોજવાની છે–અગાઉ કે પછી.ખાસ કરીને વચગાળાના સમયગાળાના સંદર્ભમાં પરિણામો છે જે બંને પરિસ્થિતિઓમાં અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા યોજવા માટે ઉદ્ભવે છે, અને તે આ અદાલત માટે નથી કે જે તેમની તપાસ કરે પરંતુ તે બંને પરિસ્થિતિઓની સારી બાબતોને જોવા માટે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા પર છોડવું યોગ્ય રહેશે.જો કે, મોટી અસરોને ધ્યાનમાં રાખીને અમે કેટલાકમાં ઊંડાણપૂર્વક તપાસ કરવાનું યોગ્ય માનીએ છીએ, જોકે અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા યોજવામાં સામેલ થઈ શકે તેવા તમામ પાસાઓ નહીં, ખાસ કરીને ન્યાયમિત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા કેટલાક સૂચનોને ધ્યાનમાં રાખીને.

૩૬. આપણે એ હકીકતની નોંધ લઈ શકીએ કે અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા વર્ષમાં બે વાર યોજાવાની છે.આ સમયપત્રકનું ચુસ્તપણે પાલન કરવું જરૂરી છે કારણ કે અન્યથા કાયદાની પદવી ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓ તેમનો સમય વેડફતા રહી જશે.

૩૭. એક પ્રશ્ન એ ઊભો થયો કે શું માત્ર કાયદાની વિશ્વવિધ્યાલય/કોલેજમાંથી પરીક્ષા પાસ કર્યા પછી અથવા આવી પદવી મેળવ્યા પછી જ કોઈ વ્યક્તિએ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવા માટે પાત્ર બનવું જોઈએ?ભારતમાં કાયદાની પદવી પૂરી પાડતી વિવિધ માન્યતા પ્રાપ્ત સંસ્થાઓ ઘણીવાર જુદા જુદા સમયે પરિણામો જાહેર કરે છે.ચિંતા એ છે કે પરિણામની જાહેરાત ન થવાને કારણે કોઈ વ્યક્તિ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષામાં બેસવાની તક ગુમાવી શકે છે, જે અદાલતી કાર્યવાહીમાં કામ કરવાની તક વિના એકદમ લાંબા વિરામ સમયગાળા તરફ દોરી જાય છે.

૩૮. અમે વિદ્વાન ન્યાયમિત્રના એ સૂચનને સ્વીકારવા ઇચ્છુક છીએ કે જે વિદ્યાર્થીઓએ તમામ પરીક્ષાઓ ઉતીર્ણ કરી છે, તેઓ કાયદાના અંતિમ વર્ષના અભ્યાસક્રમના અંતિમ સત્રમાં ભાગ લેવા માટે પાત્ર બનવા માટે, તેનો પુરાવો રજૂ કરીને, અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવા માટે મંજૂરી આપી શકાય છે.અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાનું પરિણામ વિશ્વવિધ્યાલય/કોલેજના અભ્યાસ દરમિયાન જરૂરી તમામ ઘટકો પાસ કરનાર વ્યક્તિને આધિન રહેશે.આ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાના પરિણામો ચોક્કસ સમયગાળા માટે માન્ય રહેવાને આધિન રહેશે.

૩૯. મોટે ભાગે, કાયદાની વિશ્વવિધ્યાલય /કોલેજમાંથી પરીક્ષા પાસ કરવાની તારીખ અને નોંધણીની તારીખ વચ્ચે વિરામનો સમયગાળો હોય છે.આમ અમુક કાર્યો કરવા માટે કાયદાના સ્નાતકની પાત્રતા ઊભી થઈ શકે છે.એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે કે પરીક્ષા પાસ કરવાની તારીખ અને નોંધણીની તારીખ વચ્ચેના સમયગાળા દરમિયાન, ડિગ્રી ધરાવતા કોઈપણ સ્નાતક કે જેમણે હજુ સુધી બાર પરીક્ષા માટે હાજર થવાનું બાકી છે અથવા ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ નોંધણી કરાવી છે, તેઓ અદાલતો સમક્ષ કાર્યવાહી અથવા દલીલના કાર્ય સિવાય કાનૂની વ્યવસાય સાથે સંબંધિત તમામ કાર્યો કરી શકશે.અમે આ સૂચનને અમારો અનુમતી આપીએ છીએ.

૪૦. બીજો મુદ્દો જે ઊભો થાય છે તે બારમાં વરિષ્ઠતાનો છે. આ ચેમ્બરની ફાળવણી, ઊંચાઈના સમયે વગેરે સહિત ઘણા હેતુઓ માટે સુસંગત છે. વકીલની જન્મ તારીખના આધારે નોંધણી પછીની પરીક્ષાના કિસ્સામાં વરિષ્ઠતાના નિર્ધારણને હાલમાં ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૧ હેઠળ વૈધાનિક માન્યતા હોવાનું કહેવાય છે અને આમ, એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે કે કોઈપણ નોંધણી પૂર્વે અથવા પછીની પરીક્ષામાં સમાન માપદંડ અનુકૂળ રહેશે.આપણે અહીં એ પણ નોંધવું જોઈએ કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા પાસે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એઈ) હેઠળ વકીલોમાં વરિષ્ઠતા નક્કી કરવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા છે.

૪૧. ન્યાયમિત્રએ સૂચવ્યું છે કે અખિલ ભારતીય વકીલની પરીક્ષા પાસ કરવાના અમર્યાદિત પ્રયાસો આ અદાલત સમક્ષ પ્રસ્તાવિત યોજનાને અનુરૂપ નહીં હોય અને તે આ અદાલતને યોગ્ય લાગે તેવા કોઈપણ પ્રયાસો સુધી મર્યાદિત હોવા જોઈએ.અમે, અમારા પોતાના રૂપે, કાયદાની સ્નાતકને અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવા માટે ઉપલબ્ધ તકોની સંખ્યા સૂચવવામાં અચકાતા હોઈએ છીએ, ખાસ કરીને જ્યારે તે માત્ર અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા ઉતીર્ણ કરવા પર જ હોય કે તે પૂર્વ–નોંધણી પરીક્ષામાં નોંધણી માટે હકદાર હશે.નોંધણી પછીની પરીક્ષાના કિસ્સામાં, નોંધણી અને અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા ઉતીર્ણ કરવા વચ્ચેનો બે વર્ષનો સમયગાળો પહેલેથી જ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે.

૪૨. વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર એવા વ્યક્તિઓના મુદ્દાને પણ ચિહ્નિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, જેઓ અન્ય નોકરીઓ કરી શકે છે અને પછીથી અમુક તબક્કે પોતાને વકીલ તરીકે નોંધણી કરાવવા માંગે છે.એવી વ્યક્તિઓ પણ હોઈ શકે છે કે જેઓ બારમાં નોંધણી કરાવી હોવા છતાં, બીજી નોકરી લેવાનું નક્કી કરે છે અને નોંધપાત્ર સમયગાળા પછી, કેટલીકવાર નિવૃત્તિ પછી પણ વ્યવસાયમાં પાછા આવે છે.તે સંદર્ભમાં જ વિદ્વાન ન્યાયમિત્રએ સૂચવ્યું છે કે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૪૯ (૧) (એએએચ) હેઠળ નિયમ બનાવવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી

શકાય છે, જેમાં પ્રેક્ટિસમાંથી નોંધપાત્ર વિરામ પછી પ્રેક્ટિસમાં પાછા આવતા વકીલોની તપાસની જરૂર પડે છે.અમે આ સૂચનને સૈદ્ધાંતિક રીતે સ્વીકારવા તરફ વલણ ધરાવીએ છીએ કે જે નોંધાયેલા વકીલ બિન-કાયદાકીય સંદર્ભમાં નોંધપાત્ર સમય માટે (જેમ કે પાંચ વર્ષ માટે) નોકરી કરે છે તેને નવી ભૂમિકા માનવામાં આવશે અને લાયકાત પાછી મેળવવા માટે, તે વ્યક્તિએ ફરી એકવાર અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવી પડશે.અમે માનીએ છીએ કે સક્રિય કાનૂની પ્રેક્ટિસની જરૂરિયાતો અને અસંબદ્ધ નોકરીની જરૂરિયાતો અલગ છે.જો કોઈ વ્યક્તિ પાસે કાયદાની પદવી અથવા નોંધણી હોય, તો તેનો અર્થ એ નથી કે જો કોઈ અસંબદ્ધ નોકરીમાં લાંબો વિરામ સમયગાળો હોય તો અદાલતને મદદ કરવાની તેની ક્ષમતા તેની સાથે ચાલુ રહેશે.તેણે પોતાની કુશળતાને નવેસરથી નિખારવી પડશે અને તેનું પરીક્ષણ કરવું પડશે.આમ, જો નોંધપાત્ર વિરામ હોય, તો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા ધોરણો સ્પષ્ટ કરવા જોઈએ કે તે લાયકાત ફરીથી મેળવવા માટે, વ્યક્તિ ફરીથી પરીક્ષાને આધિન રહેશે અને ફરી એકવાર અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષા આપવી પડશે.

૪૩. વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા અન્ય બે સૂચનો એ છે કે કોઈપણ પૂર્વ-નોંધણી અથવા નોંધણી પછીની બાર પરીક્ષામાં કોઈપણ ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલા પરિણામની માન્યતા સમય દ્વારા મર્યાદિત હોવી જોઈએ, જે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા માટે વિચારણા કરવા માટે એક

નીતિગત બાબત હશે અને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દરેક રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ દ્વારા અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયાની એકરૂપતા અને નિષ્પક્ષતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૮ બી હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની તેની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકે છે.અમે આ સૂચનો સાથે સહમત છીએ.

૪૪. વિવિધ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલ નોંધણી માટે જુદી જુદી ફી વસૂલ કરી રહી છે તેવી દલીલ પરથી આપણી પાસે એક ચેતવણી પણ છે.આ એવી બાબત છે જેના પર બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાનું ધ્યાન આપવાની જરૂર છે, જે એ જોવાની સત્તાથી વંચિત નથી કે એક સમાન પેટર્નનું પાલન કરવામાં આવે અને બારમાં જોડાતા યુવાન વિદ્યાર્થીઓના કે જે વકીલાતના વ્યવસાયમાં પ્રવેશવાના સાહસ પર ફી દમનકારી ન બને.

૪૫. અમે વિદ્વાન ન્યાયમિત્રના સૂચનો સાથે સૈદ્ધાંતિક રીતે સહમત હોવા છતાં, આ ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા લેવામાં આવેલા પગલાંની પ્રક્રિયામાં તાત્કાલિક બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાનું ધ્યાન ખેંચવું જોઈએ.

૪૬. આપણે નોંધ લઈ શકીએ કે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદા પર આપણી સમક્ષ સૂચવવામાં આવેલા વિરોધાભાસી દ્રષ્ટિકોણો અને તે

જ સારો કાયદો નહીં હોય તેવા અમારા અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં રાખીને, તે ખરેખર વિચારણા માટે ટકી શકતા નથી.

૪૭. અમારી આશા છે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને વધુ મોટી ભૂમિકા પ્રદાન કરતી વખતે ઉપરોક્ત અવલોકનો બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને તેની ભૂમિકાના મહત્વ પ્રત્યે વધુ સભાન બનાવશે, જેમાં કાયદાથી સમૃધ્ધ સજ્જ વ્યક્તિઓ જ અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષામાં ઉતીર્ણ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાનું સામેલ છે.વધુમાં, કાયદાકીય સ્થિતિમાં સમયાંતરે થતા ફેરફારો અને અખિલ ભારતીય બાર પરીક્ષાઓના પરિણામી સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ ચુકાદાને સંભવિત રીતે લાગુ કરવા માંગીએ છીએ જેથી તે વચગાળાના સમયગાળા દરમિયાન પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓને ખલેલ પહોંચાડે નહીં.અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે વી. સુદિર [ઉપરોક્ત] માં ચુકાદાને રદ કરવો એ કોઈ પણ રીતે પૂર્વ–નોંધણી તાલીમની જરૂરિયાતને ફરજિયાત બનાવવા માટે અનિવાર્ય નથી.અમે અપેક્ષા રાખીએ છીએ કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા ત્રણ મહિનાના સમયગાળામાં જરૂરી પગલાં લેશે.અમે વિદ્વાન મિત્રો દ્વારા આપવામાં આવેલી સહાયની ખૂબ પ્રશંસા કરીએ છીએ.

૪૮. અંતે, અમે આશા રાખીએ છીએ કે અમારો દૃષ્ટિકોણ બારમાં યુવાન તેજસ્વી દિમાગની નોંધણી કરવામાં મદદ કરશે, જેઓ અદાલતને વધુ કાર્યક્ષમ રીતે મદદ કરી શકશે જેથી ન્યાયના વહીવટને ફાયદો થાય.

૪૯. દીવાની અપીલ અને અરજીઓનો નિકાલ પક્ષકારોને તેમનો પોતાનો ખર્ચ ઉઠાવવા માટે છોડી દેવામાં આવે છે.

અપીલ અને અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.